

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING RIVOJLANISHI VA TA'LIM-TARBIYASI

Ermatova Mexriniso Bekmuradovna

ermatovamehriniso948@gmail.com

Navoiy innovatsiyalar universiteti Surxondaryo
kampusi "Umumiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Hamdamova Zarvina Ilhom qizi,

Normamatova Anora Xayrullayevna

anoranormamatova607@gmail.com

Navoiy innovatsiyalar universiteti Surxondaryo
Kampusi Maktabgacha ta'lim yo'nalishi I kurs talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishi, ta'lim-tarbiya jarayonining mazmuni, metodlari va zamonaviy yondashuvlari yoritilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning psixologik, jismoniy, nutqiy hamda ijtimoiy-emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda pedagogning o'rni va kompetensiyalari tahlil qilingan. Shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida bolalarning erta rivojlanishini ta'minlash imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, rivojlanish, ta'lim-tarbiya, pedagogik texnologiyalar, ijtimoiy-emotsional rivojlanish.

Аннотация: В данной статье рассматриваются всестороннее развитие детей дошкольного возраста, содержание, методы и современные подходы процесса обучения и воспитания. Проанализирована роль педагога и его компетенции в поддержке психологического, физического, речевого и социально-эмоционального развития детей в дошкольных образовательных организациях. Также раскрываются возможности обеспечения раннего развития детей на основе инновационных педагогических технологий.

Ключевые слова: дошкольный возраст, развитие, обучение и воспитание, педагогические технологии, социально-эмоциональное развитие.

Annotation: This article explores the comprehensive development of preschool-aged children, including the content, methods, and modern approaches to education and upbringing. The role and competencies of teachers in supporting children's psychological, physical, speech, and socio-emotional development within preschool institutions are analyzed. The paper also highlights the opportunities for ensuring early childhood development through innovative pedagogical technologies.

Keywords: preschool age, child development, education and upbringing, pedagogical technologies, socio-emotional development.

KIRISH

Maktabgacha yosh inson rivojlanishining eng muhim va mas'uliyatli bosqichlaridan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning shaxs sifatida shakllanishi, tafakkuri, nutqi, emotsional holati, ijtimoiy muhitga moslashuvi hamda jismoniy rivojlanishi jadal sur'atlarda kechadi. Dunyo pedagogika fanida bolalarning erta rivojlanishiga oid ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilib, bu jarayonning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyat uchun poydevor bo'lishi isbotlangan. Shu bois maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, bolalar uchun rivojlantiruvchi muhit yaratish, zamonaviy metod va texnologiyalar asosida ta'lim-tarbiya berish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir.

Bugungi globallashtiruv va raqamli transformatsiya jarayonlari yosh avlodga qo'yilayotgan talablarni yanada oshirmoqda. Bolalarda ijodiy fikrlash, muammolarni hal qilish, muloqotga kirishish, mustaqil qaror qabul qilish kabi kompetensiyalarni erta yoshdan rivojlantirish zarurati kuchaymoqda. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida samarali pedagogik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar, o'yin faoliyati asosidagi o'qitish metodlari qo'llanilishi bolalarning tabiiy rivojlanish ehtiyojlariga mos keladi va ularning har tomonlama shakllanishini ta'minlaydi.

Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi va ta'lim-tarbiyasi masalalarini chuqur tahlil qilish, mavjud ilmiy-nazariy tajribalarni o'rganish, pedagogik jarayonni samarali tashkil etish yo'llarini aniqlash mazkur maqolaning asosiy maqsadini tashkil etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi va ta'lim-tarbiyasi bo'yicha ilmiy izlanishlar XX asr boshlaridan boshlab jadal rivojlandi. Dastlabki ilmiy yondashuvlar L.S. Vygotskiy, J. Piaje, A. Bandura, M. Montessori kabi taniqli olimlarning tadqiqotlarida o'z ifodasini topgan. L.S. Vygotskiy (1934) o'zining "yaqin rivojlanish zonasi"[11.,91b] haqidagi nazariyasida bolaning kattalar ko'magi orqali yuqori rivojlanish darajalariga erisha olishini ilmiy asoslab bergan. Uning ta'kidlashicha, bolalar faoliyatini tashkil etishda o'yin jarayoni eng samarali vositalardan biridir.

J. Piaje (1952) esa bolaning kognitiv rivojlanishi bosqichma-bosqich kechishini, tafakkur va idrok jarayonlari yoshga mos tarzda shakllanishini ta'kidlagan. U tomonidan taklif etilgan sensor-motor, preoperatsion va konkret operatsion tafakkur bosqichlari maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda metodik asos bo'lib xizmat qiladi. A. Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasi bolalarning kattalar xatti-harakatlarini kuzatish va takrorlash orqali ijtimoiy kompetensiyalarni egallashini ko'rsatadi.

Maktabgacha ta'lim metodikasi bo'yicha dunyoda keng qo'llaniladigan yondashuvlardan biri Mariya Montessori tomonidan yaratilib, bolaning mustaqilligini qo'llab-quvvatlash, tanlov qilish erkinligi va individual rivojlanish sur'atlarini inobatga olish tamoyillariga asoslanadi. Shuningdek, Reggio Emilia yondashuvi (Loris Malaguzzi) bolalarning o'zini erkin ifodalashi, ijodkorligini rag'batlantirish va muhitni "uchinchi tarbiyachi" sifatida tashkil etish g'oyalariga tayanadi.

O'zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda milliy maktabgacha ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan. M.Qodirova, A.

Jo'rayev, R. Tursunovlarning ilmiy ishlari maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishi, o'yin faoliyatining pedagogik imkoniyatlari, ta'lim-tarbiyaning mazmuni va metodlari bilan bog'liq masalalarni chuqur tahlil qiladi. M.Qodirova o'yin faoliyatining nutq va tafakkur rivojiga ta'sirini o'rgangan bo'lsa, A. Jo'rayev maktabgacha ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish masalalariga e'tibor qaratgan.

Shuningdek, UNESCOning "Early Childhood Care and Education"[6] bo'yicha metodik tavsiyalari maktabgacha ta'limni global miqyosda rivojlantirishga xizmat qiluvchi xalqaro standartlarni belgilaydi. Bu hujjatlarda bolaning erta yoshdan qamrab olinishi, rivojlantiruvchi muhit, oila va muassasa hamkorligi, inklyuziv ta'lim tamoyillariga alohida urg'u berilgan.

XULOSA

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi ularning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Aynan shu davrda bolaning psixologik, jismoniy, nutqiy, kognitiv hamda ijtimoiy-emotsional rivojlanishi jadal kechadi va bu jarayonni ilmiy asoslangan ta'lim-tarbiya bilan qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Pedagoglarning professional kompetensiyasi, zamonaviy yondashuvlardan foydalanish, rivojlantiruvchi o'quv muhitini yaratish va o'yin faoliyatini to'g'ri tashkil etish bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
2. Piaget J. The Origins of Intelligence in Children. New York: International Universities Press, 1952.
3. Bandura A. Social Learning Theory. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1977.
4. Montessori M. The Montessori Method. New York: Schocken Books, 1964.
5. Malaguzzi L. The Hundred Languages of Children: Reggio Emilia Approach. Ablex Publishing, 1993.

6. UNESCO. Early Childhood Care and Education (ECCE) Guidelines. Paris, 2015.
<https://www.unesco.org/en/articles/why-early-childhood-care-and-education-matters>
7. Qodirova M. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
8. Jo'rayev A. Maktabgacha ta'lim metodikasi va mazmuni. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
9. Tursunov R. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2018.
10. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2019.
11. A.M.Akmalxanovna "Pedagogikada yoshlar bilan ishlashning zamonaviy didaktik uslublari"2025

